

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7879>

Number: 73 , p. 29-40, Winter 2018

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Süreci / Publication Process

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayın Kabul Tarihi / Article Acceptance Date

12.11.2018

14.12.2018

Yayınlanma Tarihi / The Published Date

31.12.2018

RIFAT ILGAZ'IN SOLUK SOLUĞA ADLI ESERİNDE YOKSULLUK

*POVERTY IN RIFAT ILGAZ'S WORK OF SOLUK SOLUĞA (OUT OF
BREATH)*

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Ertuş

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5748-5964>

*Hakkari Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı,
ayseertus@hotmail.com*

Öz

Rıfat Ilgaz, 1940 kuşağı şairlerindedir. Şiire küçük yaşta başlayan şair, ilk şiirlerinde bireysel konuları kaleme alır. 1939'dan sonra toplumcu şiire yönelen Ilgaz, ilk şiir kitabı *Yarenlik*'i 1943'te yayımlar. Şiirin yanında mizah öyküleriyle de adından çokça söz ettiren sanatçı her şeyden önce bir şair olarak edebiyatımızdaki yerini alır.

Rıfat Ilgaz'ın şiir kitaplarından biri *Suluk Soluğa*, (1962) adını taşır. Şairin bu eserinde önceki şiir kitaplarından seçtiği şiirlerin yanında yeni şiirler de bulunur. Ilgaz'ın eserinde yer verdiği yeni şiirleri çoğunlukla bireysel duyguların dışı vurumu olarak karşımıza çıkar. Önceki eserlerinden seçtiği şiirlerinde ise günlük hayatın koşuşturmacası içinde yaşam mücadelesinde yer alan insanların sıkıntılarını yer verir. Hayatından izler de taşıyan şiirlerde, sanatoryumda iyileşmeyi bekleyen hastalar, çalışmak zorunda olan öğrenciler, meyhanede demlenenler, dar gelirli memurlar ve daha birçok sıradan insan yer alır. Şiirlerde, şairin ele aldığı bu insanların ortak noktası yoksulluklarıdır. Bu çalışmada Ilgaz'ın söz konusu edilen şiirlerinde öne çıkan yoksulluk teması ve bunun şair tarafından hangi görünümde, nasıl ele alındığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Şiirlerde yoksulluk; ölüm, çaresizlik, çalışma zorunluluğu ile ele alınır. Bazı şiirlerde ise yoksul insanların bir gün yoksulluklarının son bulacağı umuduyla yoksulluktan kurtulma hayalleri karşımıza çıkmaktadır. Rıfat Ilgaz, yoksulluktan dolayı büyük sıkıntılar çeken insanların halini göz önüne sererken, acı hallerine karamsarlıktan uzak sevecenlik ve umutla bakar.

Anahtar Kelimeler: Rıfat Ilgaz, Soluk Soluğa, Yoksulluk, Şiir, 1940 Kuşağı

Abstract

Rıfat Ilgaz is a poet from the generation of 1940s. The poet, who started writing poems at early ages, focused on personal issues his first poems. After 1939, he began to focus on social issues in his poems and published his first poem book titled *Yarenlik* in 1943. The poet, who also became famous for his humorous stories, is one of poets in Turkish literature.

Suluk Soluğa is the name of his poem book published in 1962. This work of the poet includes new poems besides others found in his previously poem books. The new poems in this book were mostly related to expression of personal emotions. As for the other poems that the poet selected from his previous poem books, they were mostly related to the difficulties and problems that people experience in their daily lives. The poems focus on patients hoping to recover at hospitals, students working part time or full time, people taking alcohol at local bars, workers with limited budgets and many other ordinary people. The common point of all these people in the poems is their poverty. This study aims to reveal how the theme of poverty is shown in the poems of Ilgaz and how this theme is handled by the poet.

In poems, poverty is taken with the death, helplessness and the necessity of working. However, in some poems, it is seen that poor people live with the hope of getting rid of poverty one day. Rıfat Ilgaz reveals the state of people suffering from poverty while looking their condition with optimistic.

Key Words: Rıfat Ilgaz, *Suluk Soluğa*, Poverty, Poem, Generation of 1940s

GİRİŞ

Rıfat Ilgaz, 1940 kuşağının önde gelen sanatçılarından. Nâzım Hikmet'in ilk takipçileri kabul edilen 1940 toplumcu gerçekçi kuşak "Acılı Kuşak" olarak da adlandırılmıştır. Mehmet Kemal'in yaptığı bu adlandırmanın bir yakınma içerdiğini düşündüğü için Ilgaz, bu kuşağa "Çileli" kuşak demeyi daha uygun bulur (Ilgaz, 1996,7). 1940 kuşağının edebiyat alanında yapmak istediklerini Rıfat Ilgaz şöyle açıklar: "Bizim amacımız, önce içinde bulunduğumuz çağın, dönemin sorunlarını Marksist bir gözle inceleyip, topluma sunmak ve T.C. kanunları olanakları içinde çözümlenmelere gitme..." (Cengiz, 2000,13)

Şiirin yanında hikâye, roman ve tiyatro eseri de kaleme alan Rıfat Ilgaz şiire Kastamonu'da, 1926-1927 yıllarında 15-16 yaşındayken başlar. İlk şiirleri *Nazikter* ve *Açıksöz* gazetelerinde yayımlanır. Bunun yanında Ilgaz, *Güzel İnebolu*, *Güzel Tosya* gazetelerine de şiirlerini gönderir. (Bezirci, 2013,26-27) İlk şiirlerinde bireysel konulara yer veren Rıfat Ilgaz, bu şiirlerini "gözleri kapalı yaşadığımız zamanların yazıları" (Altınkaynak, 1977,133) olarak değerlendirir. Ilgaz bireysel konuları işlediği ilk şiirlerine hiçbir eserinde

yer vermez. Şair bunun nedenini şöyle açıklar:

Belki üç kitaplık şiirim vardı.
Bunların en mühimleri Oluş ve Varlık dergilerinde çıkmıştı.
Bunları ne zaman derlemeye kalksam onlarda bir yapmacık taraf, bir bizden olmayan ve bizi ifade etmeyen tarafın mevcut olduğunu hissediyorum. Bu şiirler daha ziyade aylak sınıfın, geçim derdinden azade insanların hoşuna gidiyordu. (Bezirci, 1971,42)

Bu şiir anlayışı Ilgaz'da 1939'a kadar devam eder. Bu tarihten sonra yönünü topluma çeviren sanatçı değişen bakış açısını şöyle ifade eder:

Şairin, tek başına duyduğunu, düşündüğünü, gerçekleri saptayıp yansıtmayı, önemini yitirmişti. Topluma yeni biçimler vermekte olan işçi sınıfının değiştirici bir bireyi olarak yaşama yeni bir anlam katması, geleceğe güvenini açığa vurması, iyimser bir duyarlık içinde çağının yeni gerçeklerini be-

lirtmesi görevi başlamıştır şairin. Bu görevin dışında kalmış olan şair, sanatının çekiciliğini, coşturuculuğunu, atılımlara götürücü, hız verici niteliğini yitirmiş demektir. Sanatla halk arasındaki uyumu yeniden kurma görevi sömürü düzeni hızını artırdığı sürece kaçınılmaz bir eylem olmalıdır. Her yeni çağ aşağıdan yukarıya doğru itilerle oluşup gelişirken toplumla içli dışlı olması gereken şair de gerçekliğin yeni biçimlerini de yaratmaya itilmektedir. Şair toplumu değiştirme, oluşturma çabası içinde kendisini de değiştirip oluşturacaktır. (Ilgaz, 1976,18-19)

Rıfat Ilgaz'ın ilk şiir kitabı *Yarenlik* 1943'te yayımlanır. Bu eserini 1944'te *Smıf*, 1948'de *Yaşadıkça*, 1953'te *Devam*, 1954'te *Üsküdar'da Sabah Oldu*, 1962'de *Suluk Soluğa*, 1969'de *Karakılçık*, 1971'de *Uzak Değil*, 1974'te *Güvercinim Uyur mu?*, 1983'te *Kulağımız Kirişte*, 1987'de *Ocak Katırı Alagöz* adlı kitaplar takip eder.

Suluk Soluğa, Ilgaz'ın şiir kitaplarından seçme şiirlerinin yanında yeni şiirlerine de yer verdiği eserdir. Eserdeki yeni şiirler azdır ve şairin bireysel duygulanımlarının öne çıktığı toplumsaldan bireyselle akan şiirlerdir. Şiirlerdeki duygulanımlar çoğunlukla şairin sanatoryumdaki günlerine dairdir. Kemal Erol, Rıfat Ilgaz'ın hastalık dönemleri için şunları söyler: "*Bulaşıcı ve ölümcül verem hastalığının herkesi kırıp geçtiği bu dönemde bir yandan siyasi düşünce yasaklısı, diğer yandan mahpus ve verem olan bir sanatkârın artık karşı koymaya çalıştığı şey, ağrı ve acılarıdır.*" (Erol,2012.334). 1961 tarihini taşıyan bu şiirleri, Ilgaz'ın sanatoryumda geçirdiği bu "ağrı ve acılı" günlerde kaleme aldığı söylenebilir. Yeni şiirlerde çoğunlukla hasta yatan bireyin aşkı ön plan-

dadır. Şiirlerdeki aşk gösterişsiz, abartısız ve doğal bir aşktır. Ilgaz, *Suluk Soluğa*'da ne yapmak istediğine dair soruya şöyle cevap verir:

Son şiir kitabım *Suluk Soluğa*'da yeni hiçbir şey yapmak istemedim. Yapmak istediğimi 1942'de çıkan *Yarenlik* adlı kitabımla yapmıştım. Gerçeküstücü şairlerin avuç avuç yıldız yediği yıllarda, karneyle fırın önlerinde iki yüz gram ekmek bekleyen yarı aç yarı yokların gerçekçi şiirini yazmaya çalıştım. Yeni kitabım, biraz da kendi antolojime sayılır. Her kitabımdan bir iki şiir aldım bu yeni kitabıma. 1961'de ölüm-kalım krizleri içinde hastanede yatarken, biraz da moralimi sağlamlaştırmak için yazdığım beş on şiiri de sonuna ekledim. Bugün için şiirde yapmak istediğim hiçbir şey yok. Okurlarımdan, daha çok eleştirmecilerden istediğim, beni yerli yerime koymaları, İkinci Dünya Savaşı yıllarına doğru giderek karışık akımlar içinde kişiliğimi ve yapıtlarımı dürüst bir görüşle incelemeleri. Böylece Türk şiirinin gelişmesini, gerçekle çelişmeye düşmeden saptamalarıdır. *Suluk Soluğa* bu bakımdan onlara faydalı olabilir. (Ilgaz, 1962a,8)

"*Sanatkâr her şeyden önce muhitini, cemiyetini kavrayabilecek ileri bir düşünce sistemine sahip olmalıdır.*"(Bezirci, 1976,11) diyen Rıfat Ilgaz'ın, *Suluk Soluğa* adlı kitabında yer verdiği şiirlerinde yaşantısından izlere de rastlanır. Hastalığından dolayı sanatoryumda ara yatmak zorunda kalan şair, bu şiirlerinde sanatoryumdaki günlerinden, buradaki dok-

torun hastalara öğüdüne, öğretmenlik yaptığı zamanlarda öğrencilerinin durumuna, konu komşunun haline kadar birçok durumu açıkça ortaya serer. Şairin günlük hayatına dair yaşadığı durum veya izlenimlerde öne çıkan şey dar gelirliliktir. *Suluk Soluğa* 'da önemli temaların başında yoksulluk gelir. Şiirlerde yoksulluk temi etrafında şekillenen durumlar şu başlıklar altında ele alınabilir:

1.Yoksulluktan Kurtulma Hayalleri

Rıfat Ilgaz'ın şiirlerinde ele aldığı yoksul insanlar, yoksulluklarının son bulacağına dair bir umut beslemektedirler. İnsanların geleceğe dair bu umudu onları yoksulluktan kurtulma hayallerine götürür.

1939'dan sonra toplumcu şiire yönelen Rıfat Ilgaz'ın şiir anlayışındaki değişimin sebebinin Fahir Onger şöyle açıklar:

Zaman zaman onu ölümün kenarına iten hastalığı, dar gelirli oluşundan ötürü içinde yaşadığı geçim zorlukları, savaş dışı kalmış Türkiye'de, ikinci Dünya Savaşının derin ekonomik ve sosyal etkileri ve mesleği icabı okul içinde ve dışında yakından görüp tanıdığı çocukların aile çevreleri, büyük şehrin gittikçe artan sorunları, gazeteler, radyo haberleri olağan üstü tedbirler ve kanunlara rağmen şehir hayatının ikili tabloları şairin düşüncesini harekete geçirmiştir.(Ilgaz, 1974,12)

Hayatının birçok döneminde geçim derdinde olan sanatçı, yoksulluktan kurtulduğu zamanların hayalini de kurar. Bu hayallere "Kitaplar" adlı şiirinde yer verir. Şiirde anlatıcı olan ben'in, "zengin entelektüel" hali kitaplarıyla ortaya konulur. Şiir, ben'in yoksul hayatından kurtuluşunun ilk adımıyla başlar. Ben'in üç odalı bir ev kiralamasıyla sona erecek yoksulluğun ilk basamağı gerçekleşecektir. Buradan ben'in şimdi böyle bir ev kiralmasına imkân olmadığı okunur. Böyle bir eve

taşındığı zaman ben'in kitapları da merdiven altındaki sandıktan kurtulup tabanında halı döşeli bir kitaplıkta yerlerini alacaktır. Bundan sonra ben'in adı anıldığında öncelikle kitaplarından bahsedilerek kitaplarının sayısı söylenecektir. Şiir, bir film sahnesini andırır. Entelektüel ben, kitaplarıyla meşgul, dış dünyadan uzak bir durumda olacak, kapısı çalındığında kapıyı güler yüzlü hizmetçisi açacak ve onu soranlara ben'in evde olmadığını, meşgul olduğunu söyleyecektir:

"Üç odalı bir ev kiraladığım gün
Kurtulacak kitaplarım
Merdiven altındaki şeker sandığından
Belki gün geçtikçe
Bir kitaplığım olacak
Tabanında halı döşeli
Benden söz açıldı mı
Önce kitaplarımın sayısı söylenecek
Sonra Barem'deki derecem
Bense herşeyden uzak
Kitaplarımın ortasında kendimi unuttuğum
Evde bulunmadığım günler
"Meşgul!" diyecek beni soranlara
Güleryüzlü hizmetçim" (Ilgaz, 1962b,7)

Başka bir gün "en kalın kitabını okurken" ben'in evine misafir gelecektir. Burada en kalın kitap ifadesi ben'in entelektüel haline vurgu yapılmak için kullanılmıştır. Şiirde ben'in kitaplarla meşgul olması dolayısıyla misafir olarak gelen yakın dostunu bile tanımayacak hale gelmesi, aslında entelektüel çabanın ardına sığınan insanlara eleştirel bir yaklaşımı ortaya koyar. Diğer taraftan tanınmamasına içerlemesi gereken dostun ve misafirlerin ben'in bu durumunu yadırgamayacak olması eleştirilir. Ayrıca burada, kişinin dış dünyadan kendisini soyutlamış ve dostunu bile tanımayacak durumda olmasının altında yatan asıl nedenin zenginliğin beraberinde getirdiği ukalalık olduğuna da vurgu yapılmak istenir. Ancak Rıfat Ilgaz, şiirinde ben'in bu durumunu, entelektüellerin kitaplarla meşguliyetinin altına saklar. Bu da şiirin so-

nunda entelektüel tavırda olan ben'in dünyanın gidişine dair büyük adam resimlerine bakıp Eflâatun'un satırlarından örnekler vermesiyle somutlaşır. Şiirde aydınların içinde buldukları koflukla alay edilir. Burada ince bir eleştiri söz konusudur:

“Başka bir gün
En kalın kitaplarımı okur görünürken
Bastırarak misafirlerim
En yakın dostumun
Dalgın dalgın bakıp yüzüne
Adını soracağım
Çıkarırken gözlüğümü
“Nerde tanıştık?” diyeceğim
“Yabancı gelmiyor yüzünüz”
Dalgınlığım onları güldürmeyecek
Sorarlarsa dünyanın gidişini
Büyük adam resimlerine bakarak
Eflâatun'dan satırlar okuyacağım.”
(1962b,7-8)

“Yarenlik” adlı şiirde yine yoksulluktan kurtulma hayalleri vardır. Rıfat Ilgaz, bu şiirini Hasan İzzettin Dinamo'nun isteği üzerine kaleme aldığı söyler ve yazılma macerasını şöyle anlatır:

Ses dergisi için benden sıkı bir şiir istemişti Marmara Kahvesi'nde. Oysa o günlerde kendime özgü toplumsal şiir denemeleri yapıyor, kimseye göstermiyordum. Kendilerini çok beğensem de Nazım gibi, Dinamo gibi şiirler yazamazdım. Kişiliğimi kendi sesimi yansıtabilmeliydim şiirime...Hem bizden bir şey olmalıydı içinde hem kendimden... Merdivenli şiirden, içeriği beni sarsa da şair olarak hoşlanmıyordum. ‘Sen hazırla şiirini!’ dedi Dinamo, ‘Hafta başında kahveye gelir alırım!’ Önümüzde üç beş gün olduğu için: ‘Olur’ dedim, ‘hazırlarım!’ Başladım üzerinde

çalıştığım ‘Yarenlik’ adlı şiirimi geliştirmeye. Uzunca bir şiirdi bu. Yazıp yazıp yırtıyorum. Gün yaklaştıkça Gedikpaşa’daki Ermeni pansiyonunda hem bu şiir için hem de bundan sonrakiler için kendime özgü bir anlatış biçimi arıyordum. Bu şiir meydanlarda okunamazdı, çağın gereği... Üç beş kişi bir araya geldik mi okunacaktı. Nazım’daki gümbürtü çok gelirdi bu aradığım şiire... Konuyu uzaklardan değil, yakın çevremden seçmeliydim. Kahvemden, evimden, mahallemden, işyerimden. Dostlarım, meyhanede, kahvede, Çatalhan’da, bizim yokuştaydı. İşyerim okuldu, çocuklarım... Dil, bu çevredekilerin dili olmalıydı.(Ilgaz, 1996,165-166)

Sonunda “Yarenlik”i bitiren Ilgaz’ın bu şiirini Dinamo, “politik yanı olmadığı için” (Ilgaz, 1996,167) beğenmez; fakat Ilgaz’ın isteği üzerine Abidin Dino’ya verir. Dino, Ilgaz’ın “Yarenlik” şiirini çok beğenir ve *Ses* dergisinde yayımlar.

“Yarenlik” sıradan mekanlarda sıradan insanları ele alan bir şiirdir. Bu yönüyle Garip şiirini hatırlatan şiirde yoksul insanlar ve onların bu durumdan kurtulma hayalleri yer alır. Yoksulluğun sona ereceğine dair hayaller meyhaneye demlenmeye gelen insanlara aittir. Alkol etkisini göstermeye başladıkça buradaki kişiler, ben’e dertlerini anlatır, o da bu insanların sıkıntılarını çözmeye yoluna gider. Ben, önce Garson Nuri’nin nüfustaki işini halledecek, ardından dokuz nüfuslu gümrükçünün sıkıntılarını çözüm bulacaktır. Gümrükçünün önce büyük kızına kismet araştırarak, ardından cezaevindeki oğluna dikimevinde bir iş bulacak ve küçük kızını da yatılı okula yazdıracaktır:

“Günümüzü gün etmek için
 Şöyle bir demlenelim deriz
 Dert olur meyhanecinin kazanç vergisi
 Garson Nuri'nin nüfustaki işi
 Tatlı tarafından açmak isteriz
 Söz döner, dolaşır
 İşten el çektirmesine dayanır
 Dokuz nüfuslu gümrükçünün
 İkinci şişede
 Kızını başgöz etmek için
 Hayırlı kısmetler araştırır
 Heybeli'de yatan oğluna
 Çıkar çıkmaz iş buluruz
 Bir dikimevinde” (1962b,9-10)

Meyhanede zaman ilerledikçe dertler de artar ve ben'in yardımına Maarifteki Mürteza, koşar. Mürteza, boşta gezen Ali'ye telelde ya da şeker fabrikasında iş bulacaktır. Şiir, ben'in Ahmet ve Niyazi'nin dertlerini çözmesiyle devam eder. Şiirin sonunda iyice havaya giren meyhanedeki insanlar, haber dinlemenin zamanı olmadığını söyleyerek radyonun kapatılmasını isterler. Bunun altında kısa süreliğine de olsa gerçeklerden kaçma isteği yatmaktadır. Şiirde alkolün etkisiyle kendilerine güzel bir hayat düşleyen ve meyhanede ortamında şişeler devrildikçe dertlerine çözüm bulduğunu sanan insanların yalan da olsa mutlu olma istekleri ele alınır. Sıkıntı içinde olan bu insanların ortak özelliği, yoksul olmaları ve bu durumdan kurtulmayı hayal etmeleridir.

2.Yoksulluğun Getirdiği Ölüm

Rıfat Ilgaz, 1938'de Gazi Eğitim Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra Adapazarı Ortaokulu'na Türkçe öğretmeni olarak atanır. Ancak görevine başlamadan enstitünün son sınıfında yakalandığı tüberküloz hastalığının ilerlemesiyle İstanbul'a giderek Yakacık Sanatoryumu'nda yatar. Deniz Dengiz Şimşek, Rıfat Ilgaz'la İlgili yazdığı biyografik romanında Rıfat Ilgaz'ın Yakacık Sanatoryumu'ndaki durumunu şu ifadelerle dikkatlere sunar: “Öksürmekten ve ciğerlerindeki ağrıdan dolayı uzun süre kendinden habersiz yattı. Başhe-

kim İhsan Bey, Rıfat'ın iyileşemeyeceğini düşünerek onu ölmek üzere olan hastaların kaldığı Beş Numaralı Koğuşa yatırdı.”(Şimşek, 2018,64) Ilgaz, anılarında doktor arkadaşını ziyarete gittiği Yakacık Sanatoryumu'nda geçmişi hatırlayarak; “Sayın İhsan Rıfat! Senin sanatoryumun kimlerin eline geçti! 5 numaraya, ölüyor diye kapattığın veremli, şimdi doktorların arasındayım, yemek masasında!” (Ilgaz, 1996,127) ifadeleriyle Şimşek'in anlattıklarını doğrular. Rıfat Ilgaz, sanatoryumdan çıktıktan sonra 1944'te ikinci şiir kitabı *Sınıfı* yayımlar. *Sınıf*, Sıkıyönetim tarafından toplatılır. Bilirkişinin eserde suç unsuru bulunmamasına rağmen Ilgaz, 1944'te tutuklanarak altı ay hapis cezasına mahkum edilir. Cezaevinde tekrar hastalanan sanatçı cezaevinden çıkınca Heybeliada Sanatoryumu'nda tedavi görür.

Rıfat Ilgaz, sanatoryumda geçirdiği zamanları “İşte Böyle Azizim” adlı şiirinde ele alır. Behice Boran, *Adımlar* dergisinin Mayıs 1943 sayısında Rıfat Ilgaz'la ilgili yazısında, Ilgaz'ın bu şiirinde ince bir sızı ve keder bulunduğunu; ancak şairin his taşkınlığından çekinerek ölümü feci ve esrarlı bir şekilde işlemediğini ifade eder.(Ilgaz,1994,103) Ben anlatımla sunulan şiirde şair, sanatoryumda tanıştığı arkadaşıyla güzel vakitler geçirir. Arkadaşı ödeneği gelmediği için sanatoryumdan taburcu edilecekken bir yerden bulunduğu parayla kalmaya devam eder. Ancak sanatoryumda iyileşmeden hayatını kaybeder:

“Seninle sanatoryumda tanışmıştık
 O günler bir türlü unutulmuyor
 Ne tatlı sigara içerdik biliyor musun
 Hemşirelerden saklı
 Sonra yolculuktan söz açar gibi
 Tatlı tatlı ölümden konuşurduk
 Ödeneğin gelmediğinden o günlerde
 Az kaldı taburcu edeceklerdi seni
 Para bulmuşsun yatmaya
 Zaman bulamadın”(1962b,15)

Uzun süre aralıklarla sanatoryumda yatmak zorunda kalan Rıfat Ilgaz, bu şiirinde kendisini anlatır görünür. Şiirin devamında ben ölmüş arkadaşına seslenerek ona yaşa-

saydın iyi gıdalar tüketmek zorunda olacağını, fakat yoksulluğunun buna engel olduğunu söyleyerek yoksulluğun beraberinde ölümü getirdiğine vurgu yapar:

“Sağ olsaydın eğer
Nasıl bulacaktın her gün
Sütü, taze yumurtayı, pırzolayı
Çok şükür bunlara kalmadı ihtiyacın
Öğrenemedik senin kadar olsun
Etsiz ekmeksiz
Sütsüz taze yumurtasız yaşamayı.”(1962b,16)

3.Yoksulluğun Getirdiği Çaresizlik

Rıfat Ilgaz, hastalığından dolayı uzun süre öğretmenlik yapamamış, hayatını gazetecilikle kazanmıştır. Çeşitli dergi ve gazetelerde düzeltmenlik yaparak ya da buralarda isimsiz öykü ya da şiir yayımlayarak para kazanan sanatçı, maddi zorluklar çekmiştir. Aziz Nesin, Ilgaz'la ilgili bir anısında şunları söylemektedir:

Rıfat Ilgaz'la arkadaşlığımız Cumartesi dergisinde bir dayanışma olarak sürdü. Ilgaz, yedi sayı çıkabilen Cumartesi'nin yazarlarındandı. Çok sıkıntılı günlerimizdi. Bir simidi bölüşüp çayla yediğimiz günler olurdu. Yazdı, havalar sıcaktı. Ama Rıfat Ilgaz kalın paltosunu sırtından hiç çıkarmazdı. Üşüdüğünden değil, eskimiş pantolonunun arkası delinmiş olduğu için. (Nesin, 2017,302)

Toplumcu gerçekçi bir sanatçı olarak edebiyatımızdaki yerini alan Ilgaz'ın yaşadığı maddi zorluklar, 1940 kuşağının hemen bütün sanatçılarının paylaştığı ortak bir kaddedir. Bu ortak kader, şüphesiz sadece maddi sıkıntılarla sınırlı değildir. Bunu Sennur Sezer, Rıfat Ilgaz için yazdığı mektup tarzı yazısında şu ifadelerle dile getirir:

Para edecek işler yapmaya, bu

olanağı da yazıda çizide aramaya zorlanmış bir kuşak...Şu güzelim dünyada doya doya gülemeden, acılarınızı uyutmak için arada bir araya gelip bir iki kadehin acısına sığınan bunu da şiirlerinde dile getirmekten kaçınmamış bir kuşak...(Sezer, 2015,23)

Saik Faik, Rıfat Ilgaz'ın bir kader olarak ömrünün sonuna kadar yaşadığı yoksul hayatını Fuzuli'nin; “*Fakir padişah asa, geda-yı muhteşem*”(Ilgaz, 1996,61) ifadeleriyle özetleyerek Ilgaz'a aktarır.

Şiirlerinde çoğunlukla gerçek hayatın kopuk olmayan sıradan insanları ele alan Rıfat Ilgaz, bu insanların yoksulluk karşısında yaşamış olduğu çaresizliğine de şiirlerinde yer verir.

“Komşuluk”ta yoksulluk ve imkansızlığın aileye getirdiği kavga ve huzursuzluk yer alır. Yoksulluğun en büyük sıkıntı olduğu ailede imkansızlıklar kendisini sadece mekânın görünüşünde değil aynı zamanda aile bireyleri arasındaki ilişkide yarattığı olumsuzluklarda da gösterir:

“Bizim de kendimize göre
gürültümüz eksik değil
Küçük başın küçük derdi
Hırıştığımız olur
Et yüzünden ekmek yüzünden
Bakarsın düşüvermişiz
Komşuların diline
İçyüzümüzü saklayamadı bir türlü
Raptiyeyle tutturduğumuz perdeler
Gizlimiz kapaklımız kalmadı
İşimizin düşmediğini gördüler
Tencereye tavaya” (1962b,18)

Şiirde ailedeki kavga ve gürültünün sebebi komşulardan gizlenmek istenir. Ailedeki bu huzursuzluk, yoksulluktan kaynaklıdır ve her ne kadar çevredekilerden gizlenmek istense de yokluğun şekillendirdiği

mekân, aileyi ele vererek kavganın sebebini komşulara duyurur. İçinde bulunduğu imkansızlıklardan utanan ailenin yoksulluk karşısındaki çaresizliği şiirde ön plana çıkar.

“Kuş Misali I-II” adlı şiirler birbirlerinin devamı niteliğindedir. “Kuş Misali I”de erken doğan bir bebekten bahsedilir. Sekiz aylıkken, vakitsiz doğan bebeğin gelişine aile pek de sevinmemiştir. Bebeğin elleri de buz gibi soğuktur; ailenin yoksulluktan odayı ısıtacak durumları yoktur. Bunun yanında sekiz aylık bebeklerin yaşamayacağı söylenmiştir; ancak ne kadar yaşayacağı belli olmayan bebek için belli ihtiyaçlar doğmuştur. Bebeğin öleceğinin bilinmesine rağmen bu ihtiyaçlar giderilmelidir. Bu da aile için maddi bir yüküdür. Bu durum şöyle dile getirilir:

“Misafire benziyor yavrucak
İş erken doğmakta değil
Gelmişken yaşamakta
Eziyet bize yaptığı
Hazırlayınca çekip gidecek
Bezini muşambasını
Kolayına ısınmıyor odamız
Buz kesiyor elleri ayakları”(1962b,40)

“Kuş Misali II”de sekiz aylık bebeğin doğduktan dört gün sonra ölümü anlatılır. Aile için bu ölüm de vakitsizdir. “Kuş Misali I”de imkansızlıklara rağmen ihtiyaçları karşılanan bebeğin dört gün sonra ölümü, aileyi yeni bir maddi harcamaya götürür. Bebek geleneklere göre yıkanıp gömülür ve onun için Yâsin okuyanlara para verilir. Bu harcamadan dolayı aile, ebenin parasını ödemeyi gelecek aya bırakmak zorunda kalır. Böylelikle şiirde bebeğin vakitsiz doğmayı bildiği gibi vakitsiz ölmeyi de bildiği söylenerek ailenin, yoksulluğuna olan sitemi dile getirilir:

“Dört yanımı saranlara
Su dökenlere Yâsin okuyanlara
Dağıttım son meteliğe kadar
Ayn sonunda gitti en kötüsü
Kaldı ebenin parası ay başına
Bildi vakitsiz doğduğu gibi
Vakitsiz ölmesini yavrucak
Gitti kuş misali.”(1962b,41)

“Boğazlıyan” adlı şiirde öncelikle “biz” ağzıyla konuşan kişilerin memleketlerini Ankara’yla karşılaştırması yer alır. Memleketleri Ankara’ya yakın olmasına rağmen Ankara’nın yolları asfalttır ve yollarda boydan boya lambalar yanmaktadır. Oysa onların memleketinde durum böyle değildir. Kasabanın sokaklarında idare lambaları bile yanmamakta ve yolların tozundan göz gözü görmemektedir. Şiirde memleketin durumundan insanların durumuna geçilir. Şiirin bu bölümüyle birlikte biz anlatımı daha da belirginleşir ve biz’in köylüler olduğunu vurgulanır. Köyde insanlar, yoksulluk içinde yaşamaktadır:

“Kerpiçtir evlerimiz
Yatarız ahır sekisinde
Bir yanımızda karımız çocuğumuz
Bir yanımız çiftimiz
Tezek yakarız odun yerine
Saç üstünde saman yakarız”(1962b,35)

İnsanların yoksulluğu, sadece barındıkları mekânla ortaya konulmaz. Kerpiç evlerinde hayvanlarıyla aynı odayı paylaşan insanlar, aynı zamanda emeklerinin sömürülmesi yönüyle de ele alınır. Ellerinde sadece toprakları olan bu insanlar, toprağı ekip biçerler. Ancak ürettikleri de kendilerine kalmaz. Hatta ellerinden toprakları ve ürettikleri ürünleri de gider. Ilgaz’ın şiirde köylü insanına Marksist bakış açısıyla yaklaşımı söz konusudur. Marksizm, sömürüye ve sömürülmeye karşı bir tarih felsefesidir. Terry Eagleton’ın ifadeleriyle Marksizm “insanların kendilerini sömürü ve baskıdan kurtarma mücadelesine dair bir hikayesidir.”(Eagleton, 2012, 8). Şiirde de köylü insanının sömürülen emekleri söz konusu edilerek eleştirilir. Bu eleştiri bilinçlenme aşamasında olan köylülerin ağzından aktarılır:

“Bir toprağımız vardır bize dost
Ambarlar almaz gömeriz
Bulgur gider, pekmez gider elimizden
Tarla gider tapu gider
Uğraş didin altımızda hasır yok

Gel de çık işin içinden
 “Tarla mı kesekli biz mi kaçamıyok?”
 Fakılı’ya tren gelir Kayseri’den
 Biner gider köylümüz
 Bulgur gider, pekmez gider elimiz-
 den”(1962b,35)

Büyük emekler sarf etmelerine rağmen yokluktan kurtulamayan bu insanlar, yoksulluklarına ve Ankara’ya olan isyanlarını dile getirirler. Bu da şiirde şöyle ifade bulur:

“Ankara’dan emir gelir
 Nutuk gelir
 “Nevurek hemşerim, nevurek
 Ağlayak da gözden mi olak
 Dövünek de dizden mi olak!”
 (1962b,35)

Yoksulluktan kıvranan, emeği sömürülen ve imkansızlıklar içinde unutulmuş köylünün hatırlandığı zamanlar, seçim zamanlarıdır. Şiirde, açıkça ifade edilmese de, Ankara’dan gelen emir ve nutuk köylüden seçimde oy vermelerine yöneliktir. Oy vermekten başka çaresi olmayan köylü insanının bu çaresizliği, ağlayamamaktan ve dövünememekten yakınmasıyla ortaya konulur. Köylünün yerel ağzının yalın bir şekilde kullanıldığı şiirde bu yakınma, aynı zamanda köylülerin içinde buldukları ve bir türlü kurtulamadıkları yoksulluklarına da yöneliktir.

Rıfat Ilgaz, alaylı, nükteli bir söyleyiş tarzını kullandığı şiirler de kaleme almıştır. Bu tarzda yazdığı şiirlerden biri “Evdır Bu” adını taşır. Şiirde yoksulluk, ironik bir ifadeyle ele alınır. İki minderden başka hiçbir eşyası bulunmayan evin; kapısı, penceresi ve kapı numarasıyla içinde yaşanan bir ev olduğu belirtilir. Burada yoksulluk karşısında duyulan isyan da yer alır:

“Ev mi ev, oda mı oda
 Ne raflarda kapacak
 Ne duvarlarda ayna
 Nerden baksan iki minder
 Masayı eskiciler götürdü

Kilimse çıktı mezada
 Evdir bu anam babam
 İşte kapısı penceresi
 Yemin etsen başın ağrımaz
 Kapıda hane numarası.”(1962b,43)

“Yaz Geliyor” adlı şiirde yazın gelmesiyle yaşanan mutluluk ele alınır. Buradaki mutluluk, ailede olan yoksulluğun yazla birlikte hafifleyeceğine dairdir. Havaların ısınmasıyla yoksul olan ailenin yakacak derdi kalmadığı gibi; bahçede sebzenin yetişmesiyle yiyecek derdi de kalmayacaktır:

“Hepimize geçmiş olsun
 Atlattık bu kışı da burnumuz kanamadan
 Sıkıntımız kalmadı soğuktan yana
 Oduna bundan sonra
 çamaşırdan çamaşıra iş düşecek
 Kaynamasa da olur tencere
 Açtı gözlerini güneşe soğanlar”
 (1962b,19)

Şiirde yoksulluk karşısında çaresiz olan insanların yaşam mücadelesinin kışın daha çetin olduğunun altı çizilir. Çünkü kışın evi ısıtma derdi olduğu gibi yiyecek sıkıntısı da vardır. Aile, yazın gelmesiyle birlikte yakıt derdinden kurtulurken; toprağı ekerek yiyecek ihtiyacını da karşılamaktadır. Böylece yoksulluğun aileye getirdiği sıkıntı, mevsimin değişmesiyle birlikte hafifler ve yaz, yaşam mücadelesinde aileye biraz nefes alma fırsatı verir.

4. Yoksulluğun Getirdiği Çalışma Zorunluluğu

Rıfat Ilgaz, sanatında toplumcu bir misyon üstlenir ve bunu yaparken şiirlerinde sorunlarını ele aldığı insanlarla kendisi arasında bir farklılık olmadığını da belirtir. Metinlerinde kendi hayatından yansımaları yer veren Ilgaz, şiirde oluşturulması gereken coşkunun da ancak bu şekilde yaratılabileceğini savunur: “Şair, coşku ve hayranlık yaratan kişidir. Bu coşku ve hayranlık, benzer koşullar içinde

yaşayanlar arasında mümkündür. Bir şiirin etkileyici ödevi, bu koşulların içindekilerle yüz yüze geldi mi başlar. Bu bakımdan şair yan tutan kişi sayılır.”(İlgaz, 1976,19)

Kendisi de bir öğretmen olan Rıfat Ilgaz, “Çocuklarım” adlı şiirinde ben’in sınıfta uyuklayan, okulda devamsızlık yapan ya da tembel olan öğrencilerini dışarıda ailelerinin geçimlerini sağlamak için çalışırken görmesi anlatılır. Şiir, öğretmenin sınıfındaki çocukları, yoklama defterinden öğrenmediğini söylemesiyle başlar. Ardından öğrencilerin sınıf içi ve dışındaki durumları anlatılır:

“Sınıfın en devamsızını
Bir sinema dönüşü tanıdım
Koltuğunda satılmamış gazeteler
Dumanlı salonda
Kendime göre karşılarken akşamı
Nane şekeri uzattı en tembeliniz
Götürmek istedi küfesinde
Elimdeki ispanak demetini
En dalgını sınıfın
Çoğunuz semtine uğramaz oldu okulun
Palto ayakkabı yüzünden
Kiminiz limon satar Balıkpazarı’nda
Kiminiz Tahtakale’de çaycılık eder.”(1962b,21)

Maddi sıkıntılardan dolayı çalışmak zorunda olan öğrencilerin durumu içler acısıdır. Kimi okula hiç uğramaz, kimi ise okula gelince ya ders çalışmaz ya da sırada uyuyakalır. Öğrencilerin bu durumunun altında yoksulluktan dolayı çalışma zorunluluğu yatmaktadır. Sevecen bir öğretmenin gözünden aktarılan şiirin devamında, yoksulluktan kırılan çocuklara okulda öğretilen bilgiler ile çocukların hayatları arasındaki ironik durum gözler önüne serilir:

“Biz inceliye duralın aç tavuk hesabı
Tereyağındaki vitamini
Kalorisini taze yumurtanın
Karşılıklı neler öğrenmedik sınıfta
Çevresini ölçtük dünyanın
Hesapladık yıldızların uzaklığını
Orta Asya’dan konuştuk

Lâf kıtlığında
Birlikte neler düşünmedik
Burnumuzun dibindekini görmeden
Bulutlara mı karışmadık
Güz rüzgârlarında dökülmüş
Hasta yapraklara mı üzülmedik
Serçelere mi acımadık kış günlerinde
Kendimizi unutarak.”(1962b,22)

Şiirdeki ironik duruma, çocuklarla hemen aynı koşullarda olduğunu ifade etmek isteyen öğretmen ben de dahil olur. Burada Ilgaz, öğretmenlerin de yoksullukla mücadele ettiğini satır aralarında okuyucuya duyurur. Hastalığından ötürü çok az süre öğretmenlik yapmış olan Rıfat Ilgaz, bu dönemde ülkenin içinde bulunduğu yokluğu ve aldığı aylığın neye tekabül ettiğini şöyle izah eder:

İkinci Dünya Savaşı’nın Dünya’da mı, yoksa Türkiye’de mi geçtiğini anlayamadığımız yokluk, yoksunluk yılları...İyi niyetli Hasan Ali Yücel, bu yıllarda Adapazarı’ndan alıp İstanbul’a gönderiyor beni, hasta ciğerlerimi onarayım diye. İstanbul’da bu işe elverişli ne et var, ne süt, ne de taze yumurta... Ekmek bile karneyle... Daha çoğunu istersen, teki bir liraya karaborsada, ekmeğin... Aylığımın, seksen üç lira seksen bir kuruş olduğunu düşünürsek, demek seksen üç buçuk ekmeğe öğretmenlik yapıyorum, Karagümrük çocuklarına.(İlgaz, 1996,115)

İlgaz bu ifadeleriyle ülkenin, bir öğretmen olarak kendisinin dolayısıyla da diğer öğretmenlerin içinde bulunduğu ekonomik yokluğa vurgu yapar. Şiirde de yoksul çocuklarla hemen hemen aynı koşulları paylaşan sevecen öğretmenin çocuklarla kurduğu empati ve ortak ruh hali ortaya konulur.

SONUÇ

Rıfat Ilgaz, 1940 toplumcu kuşağın önemli sanatçılarından biridir. Yoksulluk teminin ele alındığı *Suluk Soluğa*'daki şiirlerde toplumsaldan bireysele doğru bir seyir izlenir. Bireysel şiirler, 1961 tarihini taşıyan yeni şiirlerdir. Bireysel duyguların işlendiği bu şiirler hasta yatan ben'in aşkına dair duygularının ifadesidir. Eserdeki toplumsal yönü ağır basan şiirlerde ise toplumdaki sıradan insanların sıkıntıları, toplumcu bir bakış açısıyla işlenir. Şiirlerde meyhanede demlenen insanlar, sanatoryumda yatan hastalar, öğrenciler, emekçiler ve daha birçok kişi, okuyucunun karşısına çıkar. Bu insanların ortak noktası, yoksulluklarıdır. 1940 kuşağının değişmeyen kaderi olan yoksulluk, şiirlerde insanların hayatlarının her köşesine sirayet eden ve onları büyük sıkıntılara sürükleyen bir durum olarak işlenir.

Şiirlerde yoksulluk; yoksulluktan kurtulma hayalleri, ölüm, çaresizlik ve küçük yaşlardan itibaren çalışma zorunluluğu şeklinde karşımıza çıkar.

Yoksulluktan kurtulma hayalleri, yoksul bir aydın ile meyhanede demlenen insanlar çerçevesinde ortaya konulur. Eğitimli de olsa halktan insanlar da olsa bu kişilerin kurduğu hayallerin ortak noktası, yoksulluklarının sona ermesine yöneliktir. Yoksul aydının hayalleri, aynı zamanda aydın geçinen insanların kofluğunun eleştirisini de içerir.

Yoksulluk, ölüm ve çaresizlik olgusuyla da iç içe işlenir. İçinde buldukları yoksul hayatlarına çaresizlik içinde bakan insanların bu durum karşısındaki isyanı da şiirlerdeki yerini alır. Kimi şiirde isyanın yerini yoksulluğu kabul ediş alır. Küçük yaşta çalışmak zorunda olan öğrencilerin yoksulluğunun ele alındığı şiirlerde ise öğrencilerin sınıf içinde ve dışındaki hallerinin yaratmış olduğu tezat, sevecen bir öğretmenin gözünden acı bir ironiyle okuyucuya aktarılır.

Rıfat Ilgaz'ın yoksulluk içinde kaleme aldığı insanlar, yoksulluktan kırılabilecek durumda olan insanlardır. Bir tek insanla genel

insanların durumunu ortaya koyan Ilgaz, kötü koşullara sahip olan bu insanların halini karamsar ve kötümser bir havada işlemez. Kimi şiirde yoksulluk ironik ve alaylı bir anlatımla sunulur. Yoksulluğu iliklerine kadar yaşayan insanların kötü koşullara rağmen yüzleri umuda dönüktür. Bu da şiirlerinde ele aldığı insanlarla gerçek hayatta aynı koşulları paylaşmış olan Ilgaz'ın bütün sıkıntılarına rağmen güzel günlere olan umuduyla açıklanabilir.

Rıfat Ilgaz, şiirlerinde ele aldığı yoksul insanlara içerden bir gözle bakar. Şiirlerinde hayatından izlere de rastlanılan Ilgaz, kimi şiirinde kendisini anlatıyor izlenimini uyandırır. Sevecen bir bakış, yalın ve akıcı anlatımıyla Ilgaz'ın şiirinin, sıradan insanların yoksul hayatlarına tutulan bir ayna olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Altınkaynak, Hikmet (1977). *Edebiyatımızda 1940 Kuşağı*, Türkiye Yazarlar Sendikası, İstanbul: Yaylacık Basımevi.
- Bezirci, Asım (1971). *On Şair On Şiir*, 1. Basım, Şubat. May Yayınları.
- _____ (1976), Rıfat Ilgaz'ın Şiirine Genel Bir Bakış,(s.11) , Haziran, *Militan*, S.18.
- _____ (2013), Rıfat Ilgaz, 1. Basım Yayın, Şubat, Evrensel Basım Yayın.
- Cengiz, Metin (2000), *1923-1953 Toplumcu Gerçekçi Şiir*, Ekim, İstanbul: Tümzamanlar Yayıncılık.
- Eagleton, Terry (2012), *Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi*, 1. Baskı: İletişim Yayınları.
- Erol, Kemal,(2012) „Ağrı ve Acı Ekseninde Hastalığın Türk Şiirindeki Yeri, (s.334),*The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume 5 Issue 7, p. 329-346, December.
- Ilgaz, Rıfat, (1962a),(“Rıfat Ilgaz Konuşuyor”(s.8), Eylül, *Yelken*, S.67.
- _____ (1962b) *Suluk Soluğa*, İstanbul: Tan Gazetesi ve Matbaası.

- _____(1976)“Şiir Anlayışım”, Haziran, *Militan*, S.18, (s.11).
- _____(1994), *Fedailer Mangası, Kırk Kuşağı ve Anıları*, Haz: Öner Yağcı, 2. Basım, Nisan: Çınar Yayınları.
- _____(1996) *Yokuş Yukarı*, 5 Basım, Ekim, Çınar Yayınları.
- Nesin, Aziz(2017), *Birlikte Yaşadıklarım Birlikte Öldüklerim*, 11. Basım, Aralık, Nesin Yayınevi.
- Onger, Fahir, (1974),Rıfat Ilgaz'ın Sanatçı Kişiliği, Rıfat Ilgaz, *Güvercinim Uyur Mu?*, İstanbul: Doyuran Matbaası.
- Sezer, Sennur,(2015), *Perşembe Mektupları*, , 1. Basım, Yazılı Kâğıt Yayınları.
- Şimşek, Deniz Dengiz (2018). *Rıfat Ilgaz Bir Yeryüzü Ozanı*, 2. Baskı, Haziran, indie Yayınları.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Ertuş, A. (2018). Rıfat Ilgaz'ın Soluk Soluğa Adlı Eserinde Yoksulluk, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7879>, Number: 73 Winter 2018, p. 29-40.